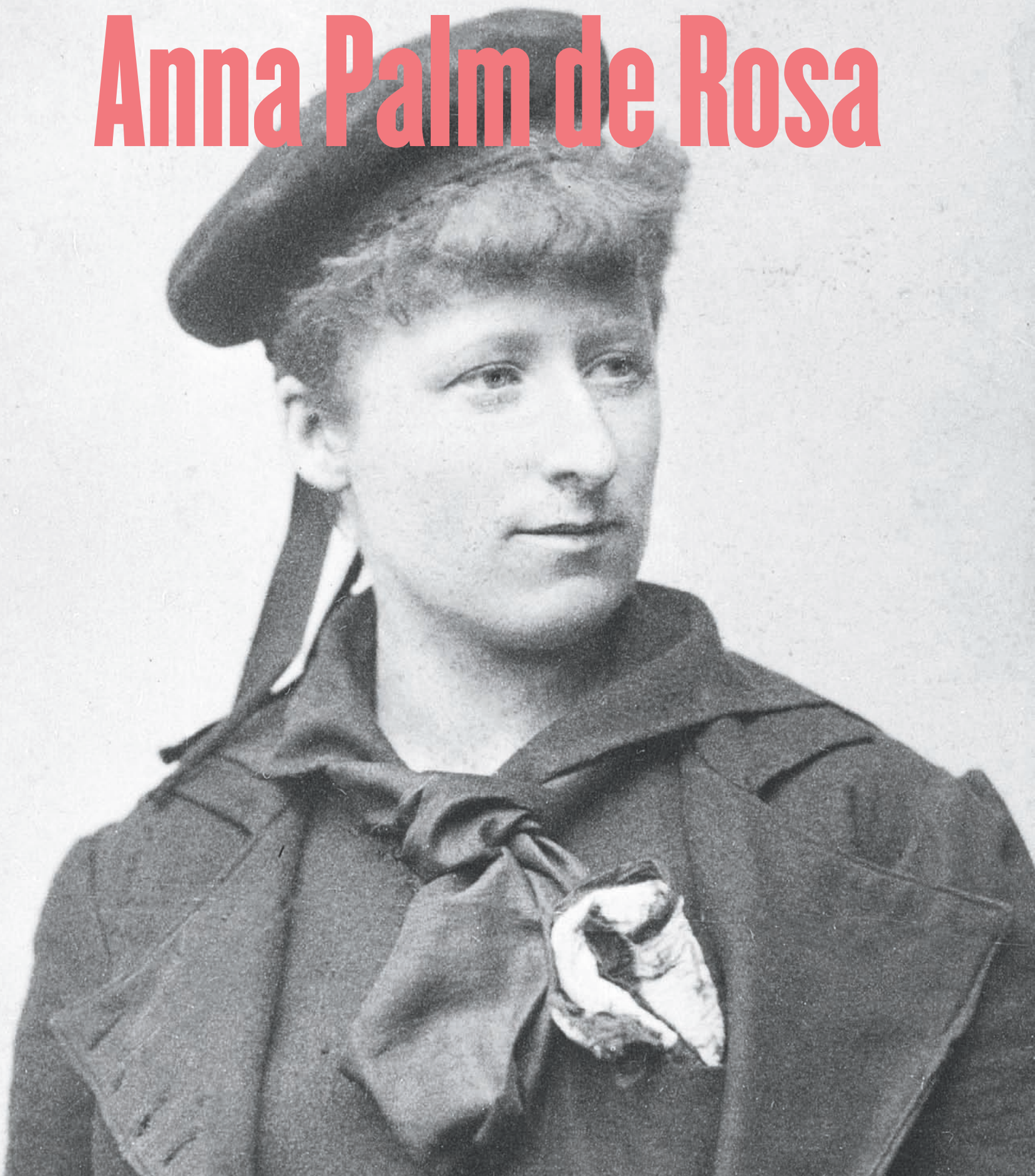

Anna Palm de Rosa

Till vänster: Anna Palm i 20-årsåldern iförd matrosdress. Hon var en omvitnat skicklig seglare. Väninnan Karin Bergöö skriver i brev från Varberg, 1881: «Anna är vild att segla, ute i alla väder, klädd i sydväst, men mamma behöver ej vara rädd när jag ger mig ut med henne.» Foto: Robert Roesler, omkring 1880, SSM.

Stadsmuseet äger ett tjugotal verk av Anna Palm, ungefär hälften är meterstora akvareller från 1890-talets Stockholm. Efter en genomgång av samlingen kan man konstatera att här har vi en för allmänheten okänd skatt av en av våra främsta akvarellister från den tiden. För första gången i museets historia visar vi hösten 2005 Anna Palms Stockholmsbilder i en samlad utställning.

Artikelförfattare: Lars Johannesson

Utsikt över Strömmen och slottet från Blasieholmskajen. Ett av de populära motiv som Anna Palm varierade och producerade i stor mängd. Akvarell omkring 1890, SSM.

Idag är Anna Palm i stort sett bortglömd, men på 1890-talet var hon en av våra mest efterfrågade konstnärer och märkligt nog är nästan inget skrivet om henne. Går man till Nationalmuseums bibliotek får man fram ett tunt kuvert med ett par korta tidningsartiklar från dags- och veckopressen. I standardverket *Svenskt konstnårslexikon* har hon tilldelats en halv enspaltare. I litteraturen om kvinnliga konstnärer är hon oftast med, men bara i förbifarten. Söker man lite djupare hittar man en artikel i julnumret av tidningen *Idun* från 1957. Här har författaren haft ambitionen att gräva lite djupare i källorna och skicka ut en kurir till Neapel för att söka efter spåren till en av våra mest produktiva konstnärer från den oscariska eran. De strödda artiklar som dyker upp efter artikeln i *Idun* är i stort sett kompilat och omarbetningar av reportaget.

År 1992 skrev en av Anna Palms nutida släktingar, Birgitta Sandblad, en släktkrönika där det finns ett kapitel om konstnären med brevväxling och arkivuppgifter som inte varit kända tidigare. Söker man på nätet får man ett tjugotal

träffar, där övervägande delen är försäljningsresultat från de stora auktionshusen de senaste åren. Det är här vi träffar på henne regelbundet idag. Alltid en eller ett par, oftast små akvareller, som bjuds ut med motiv från Stockholms ström och i fonden nästan alltid slottet, Operan eller Grand hotell. Här skiner solen, man ser damer med parasoll och små knähundar, en grupp herrar står mitt i gatan i lugnt samspråk, en hästdroska passerar förbi. Idyllen känns fullkomlig och det tycks alltid vara sommarsöndag i detta överflöd av akvareller. Här har vi säkert en förklaring till att konsthistoriker och konstkritiker sett lite över axeln på Anna Palms konstnärsskap. Hon har hamnat i samma fack som generationskamraterna Jenny Nyström och Karin Bergöö. Tre framstående kvinnliga konstnärer som av olika skäl inte fick möjligheten att visa sin konstnärliga förmåga fullt ut på grund av sina män. Jenny Nyström tvingades försörja familjen med sina tomtar för

att mannen var arbetsskygg och alkoholiserad. Karin Bergöö fick stå i bakgrunden och ta hand om barnen medan maken, Carl Larsson, i lugn och ro fick ägna sig åt

Interiör från hemmet vid Barnhusträdgårdsgatan. I fonden faderns staffli med oljemålning. Gouache av Anna Palm målad på en palett, omkring 1880, SSM.

sin karriär. Annas man var lågavlönad militär och långa tider ute i krig.

Vem var hon då, Anna Palm? Hon föddes på juldagen 1859. Fadern var Kongl. Hof- och Landskapsmålaren Gustaf Wilhelm Palm och modern, Eva, var dotter till porträtt- och historiemålaren Johan Gustaf Sandberg. Hemmet vid Barnhusträdgårdsgatan 19, idag Olof Palmes gata, var en medelpunkt för en stor krets av konstnärsvänner. Hit kom Nils Kreuger, Vicke Andrén, Gustaf Cederström, Georg Pauli och många andra som fick lyssna till «gubben» Palm när han deltog i frihetskampen Garibaldi's försvar av Rom 1849. Gustaf Wilhelm Palm verkade som konstnär i Italien 1841–1851 och glöden för Neapel och Campagnan överförde han tidigt till dottern.

Föräldrarna måste ha insett och stött

Annas intresse och talang för teckning, eftersom hon redan i de tidiga tonåren fick privatlektioner i hemmet av fadern. Han hade då tjänst som lärare vid Elementarteckningsskolan eller «Principen» som var en förberedande skola till Konstakademien. Bland hans elever fanns Ernst Josephson, Anders Zorn, Richard Bergh, Karl Nordström och den då 13-årige Carl Larsson. Möjligheten att bereda utbildningsplatser för «fruntimmer» vid Konstakademien började ta form vid denna tid men den gavs inte Anna. Senare på 1880-talet blev hon elev hos historiemålaren Edvard Perséus och landskaps- och genremålaren Per Daniel Holm. Föräldrarna fortsatte att stödja dotterns utbildning. Hon skickades först till Danmark och senare till Antwerpen, där hon studerade hos marinmålaren Romain Steppe. Hon lär

ha fortsatt sina studier i Paris, men om hennes utlandsstudier vet vi inte mycket mer än så.

Anna Palm ställde ut på Konstakademien 1885 och 1887 och därefter i en lång rad utställningar fram till Baltiska utställningen i Malmö 1914, vilken blev hennes sista. Hon deltog även i opponentrörelsen mot Konstakademien och var en av de 84 konstnärer som undertecknade skrivelsen år 1885, som krävde radikal förändring av Konstakademiens föräldrade undervisning.

Under åren 1889 till 1891 var hon en uppskattad lärare i akvarellmålning vid Konstakademien. Hon engagerar sig också i den nybildade föreningen «Svenska konstnärinnor», med bland andra Eva Bonnier, Hanna Pauli och Mina Bredberg.

Vid den här tiden började hennes

Stockholms inlopp österut från Fjäderholmarna. Akvarell, daterad 6 feb. 1890, SSM.

Fartyg på Strömmen. Till vänster skymtar Skeppsholmen och Kastellholmen. Akvarell, omkring 1890, SSM.

» Anna Palm hade sin fars blod i ådrorna. Längtade ut i världen, ville vidga vyerna och låta sig inspireras av nya landskap. Nyårsafton 1895 lämnade hon Sverige för gott, för att aldrig mer återvända. «

popularitet växa och efterfrågan på hennes akvareller ökade. Det var nu hon gjorde större arbeten, ofta på spekulativt utan beställare. Framförallt var det marina motiv med ångfartyg och segelskutor, vilka hon porträtterade mästertligt. Samtidigt lockades hon in i massproduktion av sina små «vedutor», för att tillfredsställa kundernas efterfrågan. (Veduta: av italienskan, utsikt, vy. En korrekt målad utsikt över ett landskap eller en stad, ofta med grupper av människor. Har sitt ursprung i det italienska renässansmåleriet.)

I ett brev i Konstakademiens arkiv, daterat 1892, får man en bra bild av Anna Palms produktion vid den tiden:

Herr Wilhelm Sjöström, Karlshamn

... Jag har ej emottagit elever uti aquarellmålning, emedan jag har så mycket att göra med beställda arbeten.

Hvad åter beträffar Eder andra förfrågan angående om jag har någon aquarellstudie att sälja, så har jag nog sådana. Till exempel från kusten av Gotland, två mindre – 33 cm längd och 24 cm bredd. Den ena med träd till vänster, i bakgrunden en brygga och pojkar som vada i förgrunden. Den andra – Laxfiskare på hemväg. De är målade directe efter naturen och verkligen friska i färgen. Jag säljer dessa båda till 50 kronor, men ej under.

Jag har också ett motiv från Stockholm, 55 cm lång och 30 cm hög, Stockholms ström från Riddarholmen för 50 kronor. Bäst är om herr Sjöström kan bestämma sig snart, ty jag hinner dem knappt färdiga förrän de äro sålda.

*Med största högaaktning
Anna Palm*

Stockholm den 5 mars 1892.

Adress: Brännkyrkagatan 4 A. Stockholm

(50 kr motsvarade ungefär en månadslön för en arbetare omkring 1890. Än i dag ropas likartade Stockholmsutsikter ut på Bukowski för en månadslön, i storleksordningen 15 000 – 25 000 kronor.)

Anna Palm hade sin fars blod i ådrorna. Längtade ut i världen, ville vidga vyerna och låta sig inspireras av nya landskap. Nyårsafton 1895 lämnade hon Sverige för gott, för att aldrig mer återvända. Anna Palm var då 36 år. Båda föräldrarna var döda, brodern hade flyttat till Jönköping. Hon tog ångbåten till Le Havre för att bosätta sig i Paris, tillsammans med familjen Palms trotjänarinna Karin Nilsson. Efter något år i Frankrike flyttade de till Italien. Vid ett besök på Capri träffade hon sin blivande man, infanterilöjtnanten Alfredo de Rosa. De gifte sig i Vaucresson utanför Paris den 9 september 1901. Hädanefter signerade hon sina målningar Anna Palm de Rosa. Paret flyttade in i familjeegendomen Madonna dell Arco utanför Neapel. Vid sidan av folklivsskildringar och porträtt

Stockholms inlopp med Gamla stan i fonden. Till vänster ses engelska lastångare som lossar stenkol längst ut på Stadsgården. Akvarell, omkring 1890, SSM.

av det syditalienska landskapet fortsatte hon att måla Stockholmsmotiv på distans, bland annat den stora akvarellen över Gustaf Adolfs torg med nya Operan samt alla vykortsförlagor till Konst- och Industriutställningen 1897. Man kan inte förstå det på annat sätt än att hon fick nedskickat fotografier som hon översatte till akvareller. Det påstås att Anna Palm använde den kände stockholmsfotografen Frans G. Klemmings bilder som förlagor. Det är fullt möjligt, metoden var

på intet sätt unik vid den här tiden. Stockholmsmålaren Robert Lundberg utgick i flera fall från Klemmings fotografier till sina stora oljemålningar. Jämför man samtida fotografiska vyer, som haft samma utgångspunkt som Anna Palms utsikter, är det mer troligt att hon utgått från flera fotografier till varje akvarell och kombinerat staffaget efter eget godtycke. I en jämförelse ser man relativt lätt att de bilder som har fotografisk förlaga är stelar och inte lika friska som de som är

Nya Operan och Gustaf Adolfs torg. Målad i Frankrike efter fotografiska förlagor. Akvarell, omkring 1898, SSM.

Gamla Operan och Gustav Adolfs torg, «målad directe efter naturen». Akvarell, 1892, SSM.

Vykort från Konst- och Industriutställningen 1897. Här ses konsthallen i mitten och maskinhallen till höger. Anna Palm gjorde en mängd vykortsförlagor med Stockholmsmotiv till Axel Eliassons konstförlag från Frankrike och senare Italien, SSM.

«målade directe efter naturen». Hennes kundkrets fanns i Sverige och den ville ha Stockholmsbilder. Detta var möjligheten för henne att försörja sig själv och familjen.

Anna Palm de Rosa avled den 2 maj 1924, 64 år gammal. För att beskriva hennes sista år i Madonna dell Arco, gör vi som tidningen *Idun*. Vi låter Folke Hamrin, som drev ett gästhem på ön Ischia, åka dit och berätta. Året är 1957:

«Från den lilla stationen S. Anastasya, sydost om Neapel, har man en halvtimmans promenad till den lilla byn Madonna dell Arco. Strax intill huvudgatan en grandios port med inskriften 'Podera de Rosa'. Där innanför de Rosas egendom, där fattigläkaren, kirurgen Francesco de

Rosa, Anna Palms son, bor. Ett grindhus med fyra skällande hundar, sen ytterligare en halvkilometer höstsörjig godsgata mellan spatiöst planterade fruktträd och arbetare med åsnor. En enorm jordegendom, mitt inne i kampanjan. Men en primitiv att inte säga fattig idyll, en fridfull djurpark för tamdjur och vänliga särpräglade människor. Åsnor och höns, grisar och katter och ett vimmel av hundar av alla raser och blandningar.

I huvudbyggnaden, en vanlig rymlig italiensk bondgård, tog doktors hustru emot. Signora de Rosa är en mörk och meddelsam matrona, omvärd av barn och barnbarn och otaliga husdjur i sina göromål i husets 'allrum', som också är doktors mottagningsrum.

Medan hon omväxlande snyter ungar och håller ett öga på veckans storbak – 25 kg mjöl till 19 jättelimpor – som försiggår utomhus, hinner hon visa gästen 'la Baracca', det nu förfallna trähus som var Anna Palms ateljé. Det byggdes av Annas make med ett svenskt leksakshus som modell, mest likt ett dalahärbre med fönsterluckor, låg veranda, halmtak på en del av huset. Ett valnötsträd gav skugga. En gång hade säkert Anna Palm kunnat trivas här, nu var det en idyll i förfall.

Så gör doktorn entré och tar över berättelsen. Han är en kraftig man, till det yttre lik mor och morfar – han har den 'romerska' palmska näsan. Han berättar att han haft en yngre bror, som dog endast halvårsgammal. Och berättar vidare, på trevande svenska, om modern som aldrig återvände till Sverige men lärde sina barn sitt språk och lade dem på hjärtat att söka hålla uppe någon kontakt med hennes gamla hemland. Efter det första Parisåret bodde de Rosas på Capri och flyttade 1908 till Madonna dell Arco. 1915 kallades löjtnant de Rosa under vapen till 1918. Vid krigsslutet blev han colonello, överste. Krigsåren blev för

Anna Palm en intensiv målarperiod, framförallt ett år i Baie, där hon gjort några av sina finaste mariner. I Madonna dell Arco har hennes intresse varit mer splittrat, hon hade som maken varm kärlek till Italiens fattiga lantbefolkning.

Överste de Rosa dog många år efter sin hustru. De sista åren av Anna Palms liv var ett gradvis borttynande. Men dessförinnan var hon en känd gestalt på kampanjan, där hon strövade omkring med sina målargrejor. Ibland skulle hon knappt hitta hem om inte hennes lilla vita hund varit så säker på spåret. Hennes son minns henne mycket väl, läser svenska bra, talar som sagt ännu svenska, men har aldrig besökt Sverige. Om Anna Palms konstnärliga kvarlätenskap säger dr de Rosa att mycket förstördes under kriget.

Nu när dr de Rosa hör att *Iduns* julnummer ska ha en artikel om hans mor är han angelägen att få kontakt med den svenska släkten, som han delvis tappat ur sikte sedan morbrodern Axels död. Han ber *Idun* förmedla en hälsning till de kusiner han tror finns i livet.

Med den hälsningen hoppas vi på *Idun* ha förnyat kontakten mellan 'Palma Vecchios' *) italienska och svenska ättlingar. Förutom vårt egentliga ärende: att påminna läsarna om den lätta gracen och tidsdoften i Anna Palms akvareller och skisser, att erinra om en epok, en personlighet och ett konstnärsoede».

*) Palma Vecchio – Gubben Palm, var smeknamnet på fadern bland konstnärsvännerna i Stockholm.

Källor

Lindgren, Gustaf, *G. W. Palm 1810–1890*, Stockholm 1934.

Genell-Harrie, Lisa, artikel i tidningen *Iduns* julnummer, 1957.

Svenskt konstnärslexikon del IV, Malmö 1961.

Sandblad, Birgitta, «Otryckt släktkrönika», stencil, Uppsala 1992.

«Årstiderna» som prydde Augusta Lundins kända modeateljé vid Brunkebergstorg. Vintern: «Oscarsbalen» (hölls varje år på slottet vid Konungens namnsdag den 1 december). Våren: «Promenad i landå på Djurgården». Sommaren: «Segelbåt med kvinna som sjöman». Hösten: «Höstrusk i Kungsträdgården». Säkert är det Anna själv som står på relingen i den friska vinden med unionsflaggan i topp på priset. Akvarell, 1890-talet, SSM.